

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय काव्य

सं. क्र. ५०

REFBK-0001058

REFBK-0001058

म. ग्रं. सं. ठाणे

प्र. १०८५

नं. १०८५

१९१४

श्रीशारदादूतिका.

उत्तरार्ध.

(काव्य).

लेखक,

दत्तत्रेय अनंत आपटे.

मुद्रक व प्रकाशकः,

अच्युत चिंतामण भट.

यशवंत प्रेस, पुणे.

सन १९१४

दोन शब्द.

श्रीशारदादूतिका-काव्याचा पूर्वार्ध प्रसिद्ध झाल्यानंतर आज सरासरी एक वर्षाने हा उत्तरार्ध प्रसिद्ध होत आहे. प्लेग महाराजांनी जर यंदा पुण्यपट्टणावर आपली वक्रदृष्टि फिरविली नसती, तर हा भाग यापूर्वीच बाहेर आला असता. या काव्याची प्रस्तावना पूर्वार्धाचाच जोडिली असल्यामुळे उत्तरार्धाचा प्रस्तावनेची वस्तुतः ज़रूरीच नव्हती, परंतु पूर्वार्ध प्रसिद्ध झाल्यानंतर त्याचे कांहीं सहृदय व रसिक टीकाकारांनी जे सुस्वागत केले, व माझी जी संभावना केली, त्याबद्दल त्यांचे आभार मानण्याकरिता हे दोन शब्द लिहावे लागत आहेत.

कांहीं टीकाकारांनी 'आम्ही दूतिकेवर टीका करणार आहोत' हे लेखकास कळल्यावर व आमची टीका पाहिल्यावरच उत्तरशारदादूतिका लिहावयाची कल्पना निघाली' असे प्रस्तुत अर्धाबद्दलचे आपले मत ठोकून दिले आहे. परंतु ते साफ चुकीचे आहे. टीका येण्यापूर्वीच अथवा टीका होणार आहे हे कळण्यापूर्वीच उत्तरार्ध अर्धाचेवर तयार झाला होता, व तो टीकाकारांना माझ्या गैर-सावधपणामुळे पहावयास मिळाला होता, इतकेच नाही, तर त्याच्या न्यांनी आपल्या-स्वभावानुरूप आपल्या टीकेत (तसे करणे अन्याय्य असतां) उप-योग करून घेतला हे चतुर वाचकांचे ध्यानांत आ-
नाही. या अर्थात काण

स्वार्थाकरितांच मित्र जोडावयाचे असतात हे मला भाजच कळलें! केवळ मित्र-
त्वाच्या नात्यावर आपल्या मित्राला हेतुपुरःसर आपली सदसद्विवेकबुद्धि बाजूस
ठेवण्यास सांगून आपला स्वार्थ साधणारा मनुष्य मित्रत्वाच्या नात्याचा दुरुपयोग
करणारा अधमाधम प्राणी होय, अशीच माझी समजूत आहे. कदाचित् माझ्या
टीकाकारांची याच्याविरुद्ध समजूत असेल; नाही तरी कोणी म्हणावें? असो.
पूर्वाधाराला प्रस्तावना जोडण्याची विनंती, मीं रावसाहेब कानिटकरांना केली,
त्या वेळीं 'केवळ प्रस्तावना लिहिण्यानें त्यांच्यावर इतका गहजब गुदरेल' याची
मला यातकित् जरी भटकळ झाली असती, तरी मीं त्यांना तसें करूं दिलें नसतें.
पण माझ्या दुदैवानें तसें झालें नाहीं, व त्यामुळे रा. सा. कानिटकरासारख्या ज्ञाना-
नुभववयोवृद्ध सौजन्यशील सज्जनांस त्या टीकासग्रामांत निर्घृण व छद्मी टीकाका-
रांचे विषमय वाग्बाण विनाकारण सहन करावे लागले! तेव्हां या वेळीं तरी असा
मजकुरितां दुसऱ्यास त्रास होऊं नये, म्हणून हे दोन शब्द माझे मींच
लिहिले आहेत.

प्रस्तुत काव्यार्थांत जर कांहीं अल्प-स्वल्प काव्यांश असेल, तर त्याचें श्रेय
मजला नसून तें त्या टीकाकारांसच आहे; शिवाय 'प्रस्तुतचा काळ म्हणजे
कोणी काव्यें फारशीं वाचीत नाहींत असा असतांही' माझ्या पूर्वशारदेची जी
थोडी फार प्रसिद्धि झाली त्याचेंही यश सर्वस्वीं त्या टीकाकारांसच आहे; कारण
त्यांच्या ~~आल्या नसत्या~~ आल्या नसत्या, तर या श्रीशारदादूतिका काव्याचें नांवही
~~पुढें~~ पुढें निर्विवाद आहे; व म्हणून मीं त्या सर्वांचा अत्यंत
~~आपला~~ आपला ~~आपला~~ आपला कामीं मला माझ्या रसिक

श्रीशारदादूतिका.

उत्तरार्ध.

साव्या.

१ वर्षावर्णन. २ वर्षारंजनी. ३ मित्रदर्शन. ४ न्यायनिपुणतालाभ. ५ आनंद.
६ श्रीशारदागमन. ७ सृष्टिगायन. ८ दौत्यसार्थक. ९ श्रीशारदेशी संभाषण.
(क) दौत्य कां सांगितलें व कां स्वीकारलें. (च) सगळोंच मुलें मला सारखीं प्रिय.
(ट) क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति. (त) मीं निवडानिवड केली नाहीं. (प)
काव्यलक्षण. (ग) काव्योद्यान. (ज) आशीर्वाद. (ङ) श्रीशारदा अंतर्धान पावते.

नवजलसंभृत मंदमंदगति अंबुदपंक्तिं नभांत,
स्वच्छंदानें स्निग्धमधुरवें होती हिंडत गात. १
मेघदर्शनें तृषार्तचातकमुख प्रफुल्लित होई,
सोत्कट केकारवें शिखीच्या गगन भरोनी जाई. २
इंद्रचापसम मोर पिसारा फरफरवो अनुरागें,
मत्तमयूरी प्रेमें फिरती त्याच्या मार्गें मार्गें. ३
सागरसंगमसमुत्सुका ही स्वैरगामिनी सरिता,
सूं सूं गर्जत उसळत वेगें धावे विभया आतां. - ४
हरित तृणांकुर सुंदर शालू गमे नेसली सृष्टी,
कोण न पावे तुष्टी बघतां अंतरिं कितिही कष्टी? ५
सर सर वर्षुनि जलधर करिती जलधारांची वृष्टी,
स्वर्गंगा जणुं गमे उतरली पूत कराया सृष्टी. ६

- विरहविकलपतिपर्युत्सुक ही देवी प्रकृति अधीर,
पुरुष जाहला बुद्ध म्हणुनि का ढाळी लोचननीर? ७
- नभःसरीं का नीलांभोधर दंतियूथ जलकेली,-
करितां शुंडीं जल भरुनी हा फेकी भरभर खालीं? ८
- ग्रीष्मतप्त गिरिवरा बहुनिया गमे नभःश्री रमणी,
मेघनिनादै स्फुंदस्फुंदुनि गाळी अंसवें वरुनी. ९
- स्वर्गद्वारे भेदुनि येतां मर्त्याक्रंदन कार्णी,
सुधाकुंभ कीं वरुनि ओतिले द्रवुनी सुरललनांनीं. १०
- यत्प्रत्यंचा चपला हरिधनु ओदुनिया आकर्ण,
जगन्नियंता महा धनुर्धर मांडी शरसंधान, ११
- युग्म कीं गांजी जो दुर्भिक्षासुर जनांस मानवलोकीं,
तया वध्याया काय चालवी मार्गणवृष्टी ही कीं? १२
- जिकडे तिकडे किती पसारा माजे हा चिखलाचा,
दीनस्वांतीं जसा माजतो सदसत्संकल्पांचा. १३
- न्यायनिर्दया नयपति हृदया त्यजितो कणवा जैसा,
सहस्ररश्मी सविता गगना सोडुनि गेला तैसा. १४
- प्रकाश जातां तिमिर पसरला विहग जाहले मूक,
अविचारी नृपसन्मुख जैसे सात्त्विक सज्जन लोक. १५
- गगन कृष्ण तें, भुवन कृष्ण तें, दिशा सर्वही कृष्ण,
सरलवक्र हें द्वैत निमालें सर्व दिसे तें कृष्ण. १६
- आशा जळतां दीनस्वांता नैराश्याचें जैसें,
अंजन लागे रविदीपाचें गगना का हें तैसें? १७
- सूर्यनिमज्जन घडतां कीं या दिगङ्गनांनीं अपुलीं,
मुखें वळविलीं म्हणूनि इतुकी नभीं कृष्णता भरली? १८
- तमोविमोहित अंध निशापति शांतनवश्रीशुक्र-
युग्म द्रोणश्रीगुरुपुढति तिमिर तो दुःशासन कीं वक्र, १९

गगनश्रीद्रौपदीसतीचीं प्रभारूप तीं वस्त्रें,	
दूर झुगारी ओढुनिया ते गुरुभृगु झांकिति वक्त्रें.	२०
अज्ञानानें निशाचरें कां ज्ञानकला श्रीसीता,	
आत्मशोककर विषयकाननीं सहसा चोरुनि नेतां—	२१
जीवात्मा श्रीराम भटकला शोकारण्यामार्जी,	
सीता शोधित, म्हणूनि माजे ऐशी असिता आजी?	२२
विश्ववालका रात्र माय ही काळ्या बाळंत्यांत,	
गुंडाळोनी काय घेतसे वत्सप्रेमभरांत?	२३
मधेंच कोठें उन्मत्तापरि घू घू करितो घूक,	
जसा पडबडे भूप-प्रियजन असतां सारे मूक.	२४
‘ड्रॉ ड्रॉ’ करिती पंकलित ते दर्दुर बहु कासारीं,	
कोलाहल तो करिजे जेवीं कुत्सित टीकाकारीं.	२५
‘काय करावें’ एकध्वनि हा जैसा दीनागारीं,	
रातकिड्याचा किर् शब्द हा चाले धृत्यपहारी.	२६
चराचरात्मक अनंत विश्वें झालीं निद्रामग्न,	
आशा जैशा निर्धनिकांच्या होति निराशालीन.	२७
अशा दिनीं या नियत नियोगा नित्यापरि निरवोनी,	
निजें न जों मी, विष्णुकवी ये मुंबानगरीहूनी.	२८
प्रमुदित झालों, खेद विसरलों, हरिखा पारावार-	
नुरे, तेधवां प्रेमसागरा भरती येइ अपार.	२९
सहृदय सज्जन त्यांत प्रियसख वरिही सत्कवि मान्य,	
अनपेक्षित निजसदनीं येतां कोण न मानो धन्य?	३०
सेवाथ्यातें नियोगलंभन एकाएकीं व्हावें,	
न कळत वाढुनि वृत्ति अकल्पित तें धन करिं कीं यावें !	३१
विपन्न विद्यार्थ्यास मिळावी शिष्यवृत्ति ही किंवा,	
परीक्षेत कीं संभव नसतां यशोलाभ हो व्हावा !	३२

भूशास्त्रज्ञा गवसावा पथ अवचित पाताळाचा,	
नभोज्ञास कीं लागावा नव शोधचि नक्षत्राचा !	३३
कीं मोक्षाचें गूढ-सुटाचें अवचित मोक्षेच्छूतें.	
किंवा जावें काव्य नियोजित अविघ्न पूर्णत्वातें.	३४
किती वर्णिलें किती गायिलें तरि त्या आनंदाची,	
कशी कल्पना इतर जनांना यथार्थ व्हावी साची !	३५
हासहासलों खेळखेळलों वाचवाचलें काव्य,	
प्रेमानंदीं निमग्न झालों दुजा न तें अनुभाव्य.	३६
ज्याचें हर्षण त्याला ठावें इतरां केविं कळावें?	
जलांत मासा निजतो कैसा, कळण्या मासा व्हावें.	३७
‘न्यायनिपुणता श्रीकृष्णाला प्राप्त जाहली’ ऐसैं,	
वृत्त काथियलें विष्णूनें मज ओघा ओघासरिसैं.	३८
‘धन्य शारदे ! धन्य विष्णु तूं, धन्य तसा श्रीकृष्ण,	
अनंततनया ! तूंहि धन्य कीं अवघें कांहीं धन्य !’	३९
कोंकणदेशीं राजापुरच्या जशी गोमुखीं गंगा,	
निधे अकल्पित रम्य शुभांगा पुण्या पापविभंगा;	४०
तशी तेधवां हृदयांतरिंची मुखीं निघाली माझ्या,	
उपरिवर्णिता श्रीवाग्गंगा मोहक रम्य सतेजा.	४१
हेलाबुनि वा हृदयपयोनिधि ऊर्मिजवें वरि आलीं,-	
शब्दमौक्तिकें धन्य धन्य त्या आनंदाच्या कालीं !	४२
आनंदाच्या दिव्यमेरुच्या सुवर्णसानूवरतीं,	
जों मां वेंधें परमसुखाची लागे मजसि सुषुप्ती.	४३
‘आनंदी आनंद गडे हो !’ बालकवीचें काव्य,	
चोहिकडे मज ऐकूं आलें प्रतिपल गमलें नव्य.	४४
अपूर्व केवल अननुभूत या शांतिसुखाच्या दोलीं,	
शिवसहवासीं चित्तकला जों पूर्ण रंगुनी गेली,	४५

- ‘मज उठवोनी स्वयें मात्र तूं निसूर बा ! निजलासी,
ऊठ ऊठ रे ऊठ सत्वरों कैसा झोंपीं जासी? ४६
- ‘सृष्टि सुंदरी बघ बाहेरीं किती गायनों दंग,
कसा सुरांचा लय लागे हा उडे कसा बघ रंग; ४७
- ‘हाच आजचा विशेष बघ कीं गानवादना सर्व,
युवती जमती अमोघ केवल आनंदाचें पर्व ! ४८
- ‘दुंदुभि वाजवि घनमाला ही मारुतलहरी सनई,
तशी धवनींची नव मंजूषा हरिखें रजनोवाई. ४९
- ‘स्थावरजंगमसुस्वरवीणावादन निद्रा देवी,
करी लावुनी रातकिड्याचा सूर सारखा तेवीं. ५०
- ‘अलिपंक्तीची सतार नलिनी रम्य सरःसुखधामों,
सागरिका जलतरंग तैशी ऐक वाजवी नामी- ५१
- ‘स्वरसंगमिं या अपुलेही स्वर झणिं मिळवूं वत्सा हे !
नादब्रह्मीं रत होऊं ये चल ऊठ समुत्साहें. ’ ५२
- मंजुल सिंजितसम मृदुवाणी श्रवणीं मम ही आली,
सर्वेचि रुणझुण नूपुररवही ऐकूं ये त्या कालीं. ५३
- गानलुब्ध मृगशावक जैसा गानध्वनि तो कानीं,-
येतां उठतो खडबडुनी निज कर्ण उभारी दोन्ही, ५४
- नागसूर वा श्रवणीं येतां नागराज तो तूर्ण,
फणा उभारुनि डोले जैसा होउनि मोदनिमग्न, ५५
- मातृपदाची शब्दाची कीं चाहल येतां कानीं,
सोत्सुक जयनीं बघे भोंवती बालक जेविं उठोनीं, ५६
- प्रेमल मंजुल सुधातुल्य ती हृदयशारदावाणी,
कर्णीं पडतां विस्मित झालों तैसा हृदय भरोनी. ५७
- प्रेमानंदें तनू पुलकिता कंठ सगद्गद झाला,
लोचनगंगा खवूं लागली प्रेमपूर कीं आला ! ५८

१०५८

मान मनाची अपाप लवुनी ध्यानमग्न तें झालें,
भावे अर्चुनि वाग्देवीला वंदन शतदां केलें.

५९

‘क्षमस्व जननी प्रणवरूपिणी जाड्यवारिणी अंबे !
हंसवाहने प्रसन्नवदने अनुपम सौख्यकदंबे !

६०

‘ब्रह्मबालिके ! मधुरगायिके ! रसिकरंजिके ! अंबे !
‘पाहि पाहि मां’ दुरितदरिके ! अनुहतशब्दारंभे !

६१

‘अनाहूत तूं प्रकट होउनी प्रसन्न दर्शन माते,
देउनि केलें धन्य खरोखर या तव पद दासातें !’

६२

आशीर्वचना उच्चारोनी वदे शारदा माता,

‘वत्सा ! आल्ये प्रेमे पुरवुनि हेतु तुझा जो होता.

६३

‘तव कविभिन्न श्रीकृष्णाच्या जाउनि आल्ये धामी,
ओगरिलें मीं काव्योपायन तव स्वये त्या नामी.

६४

‘प्रेमळ भाविक भला असे तो विनीत वर्तनि भारी,
बहु धाल्ये मीं बहुनि तयाची सत्कृति रीती सारी.

६५

‘नवल न परि बा ! यांत असे कीं, तोही मत्प्रियपुत्र,
तुझ्याचसम नित मदुपासनिं रत, तुम्ही म्हणोनी मित्र.

६६

‘स्थानें तीं मीं सर्व पाहिलीं निरूपिलीं तूं जीं जीं,
अभीष्टही तव बहु दिवसांचें केलें सुफलित आजी.

६७

‘नयपटुतेचें उपपद वत्सा ! तुझ्या लाधलें कृष्णा,
दौत्याचें मम सार्थक झालें शमली तवही तृष्णा.’

६८

‘छे ! छे ! जननी म्यां अधमानें काय कर्म हें केलें !
दौत्यकर्म तें अहा ! तुला गे ! करण्यातें लावीलें !

६९

‘चुकलों ! चुकलों ! व्यामोहें मीं व्यर्थ दिला तुज शीण,
पश्चात्तापें तनू मदीया पेटे आतां पूर्ण.

७०

‘हाय ! हाय ! म्यां मातृदेवता झुल्लक ऐशा कर्मीं,
केविं योजिलें अविचारानें शल्य सले हें ममीं.’

७१

- ‘हा ! हा ! वेड्या वृथा निंदिसीं स्वतांस कां तूं ऐसा ?
दोष न घडला, चुकालि न सेवा तुझ्याकडोनी सहसा. ७२
- ‘भक्तकामनाकल्पद्रुम’ हें ब्रीद मिरवितों आम्ही,
तत्पालन जरि घडे न, महती काय राहिली नामी ? ७३
- ‘देव भक्तिचे मात्र भुकेले दुजें न त्यांना लागे,
ती त्यां भिळतां दासदास्यही करिती ते अनुरागे. ७४
- ‘अंत्यजरूपें दामाजीची रसद पोंचवी कोण,
‘नरसीजीची हुंडी तेवीं येई कोण भरून ? ७५
- ‘तसें जनीचें दळण दळोनी वेणी ही उकलोनी,
प्रेमें टाळू भरोनि तिजला न्हावुं घातिलें कोणीं ? ७६
- ‘या कृत्यांशीं तुलितां तव बा ! कार्य नसोनी मोठें,
कां तरि त्याचें तुंज चढ वत्सा ? इतुकें वाइट वाटे ? ७७
- ‘पुनः असें बघ भावदर्शिका शब्दरूपिणी मी ती,
मजवांचोनी वाक्यांची कधि का होई पूर्ती ? ७८
- ‘हंसमुखानें दमयंतीला पोंचवुनी संदेश,
तिचें मनोगत मीच निवेदुनि तोषविला निषधेश. ७९
- ‘तशी रुक्मिणीप्रणयपात्रिका सुदेवरूपें कृष्णा,
पोंचवुनी ती राजसवाला केली मीच वितृष्णा. ८०
- ‘हंसविहंगम सुदेवकुलगुरु सुंदर या अभिधानीं,
गूढ तत्त्व जें काय असे तें जाणति आत्मज्ञानी. ८१
- ‘आकाशांतुनि केव्हां केव्हां भीतिसूचका वाणि,
वदूनि कळवी कोण हरीच्या आज्ञा मजवांचोनी ? ८२
- ‘हृदयांतरिचीं निगूढ चित्रें मुखीं उमटती जीं तीं,
चतुराईनें मजविण शब्दीं विचित्र कैशीं होती ? ८३
- ‘मानसशास्त्रीं बौद्धिक झाली खरी प्रगति रे ! ज्यांची,
तेच जाणती सूक्ष्म व्याप्ती माझ्या वात्सल्याची !’ ८४

- ‘मज मूढाला काय कळे हें अगाध तत्त्वज्ञान,
शल्य सत्य हें एकचि अंतरि ‘दिधला तुज म्यां शीण.’ ८५
- ‘भक्तसंकटीं उडी घालिती स्वयें देवता, म्यां हें,-
वेदपुराणीं जागोजागीं जननि ! ऐकिलें आहे. ८६
- ‘परि निजसेवा कथिली देवा स्वयेंच तद्भक्तांनीं,
कालत्रयिं हें आजवरी मीं नायकिलें गे ! कानीं ८७
- ‘बहुजनसंमत अभिप्राय हा अवगणुनी अधमानें,
दौत्य कराया कथिलें तुज मीं माते ! अविचारानें. ८८
- ‘कविसंकेता विनयपथा मी उल्लंघुनि अनयानें,
तुजसि वर्तलों पतित अधम मी निष्कृति मज काशानें?’ ८९
- ‘अहह ! ऐकत्यें काय आज मी नसतें वेड कुठोनी,
हृदयीं शिरलें तुझ्या न कळतें गेल्यें वेडावोनी. ९०
- ‘स्वमतें वदसि न संदेहात्मक वच हें तूं मज ठावें,
कोणी तरि तव हृदय ढवळिलें प्रशांत ऐसें भावे. ९१
- ‘विमल हृदाशय डहळला तव ज्यांहीं त्यां मी जाणें,
विमूढ मत्सरयुत जे त्यांना विधिही बुझवूं नेणे. ९२
- ‘दे मज सुत वा दे मज धन वा दे मज विद्या किंवा,
धांव पाव बा ! चरण दाव कीं उद्धरिं देवा जीवा. ९३
- ‘नवीं नवीं किति अशीं सांकडीं प्रत्याहिं जनता घाली,
देवावरतीं वारायातें स्वात्मतापदाघाली. ९४
- ‘या वर्गीं का नच येई जो तुवां घातला भार,
मजवरतीं कां खेद तथाचा वाटे त्यांना फार ? ९५
- ‘वेडे चाले कितीक यांचे तुजला सांगूं सांग,
अल्पश्रवणें याची त्यांची कशी कल्पना सांग ? ९६
- ‘मांडी मजवरि सर्वप्रियकवि केशवसुत फिर्याद,
तिची परी वद आजवरी रे ! कोणिं घेतली दाद ? ९७

- ‘आद्यकवि श्रीवाल्मीकासम’ महाकवी ज्या माते,
प्रेमानंदें विशुद्धभावे वदती माते ! माते ! ९८
- ‘सरस्वतीला त्या या सांप्रत सांप्रतचे तव बंधू,
प्रत्यक्ष प्रियपत्नी गणिती अगाध कवितासिंधू ! ९९
- ‘कवीश्वरांना ऐशा यावी चीड तुझ्या धाष्ट्याची,
नवल न तिल्लभर यांत गमे मज योग्यचि कृति ही त्यांची ! १००
- ‘असें असे जरि तरि तीं माझीं प्रियकर मजला बाळें,
हासें खेळें मी त्यांसंगें प्रेमें बहु लडिवाळें. १
- ‘मातृहृदय जें मातृहृदय तें अनुपम जगतीं साचें,
मातेवांचुनि दुजा न त्याचें मर्म मोल कळण्याचें. २
- ‘वदोत माता वदोत दुहिता वदोत भगिनीकांता,
मुलेंच तीं कीं कशी तयांची झोंवे वाणी स्वांता ? ३
- ‘करोत निंदा स्तुति वा कोणी कोणी गालीदान,
पुष्पवृष्टि ती जणूं चालली मनि मी मानीं मान. ४
- ‘लहुकुश करिती श्रीरामावरि नेणुनि शरसंधान,
पुष्पापरि परि पतन पावले जनकपदीं ते बाण. ५
- ‘श्रीरामानें तशी निजसुतीं बाणवृष्टि जी केली,
होतां नच ती बाधक त्यांना भूषणभूता झाली. ६
- ‘या न्यायें मी वदल्यें कांहीं जरी टाकुनी त्यांनीं,
विषाद त्याचा नच मानावा, मद्रच घेउनि ध्यानीं. ७
- ‘पनस सकंदक वरुनि दिसे परि त्याचें अंतर्प्राम,
असे मधुररससंभृत तें कीं खातां दे आराम. ८
- ‘अथवा श्रीफल दिसे जसें कीं दुःखद कठिण वरोनी,
सुधातुल्यमधुविमलजलें तें असतें आंत भरोनी. ९
- ‘कडुनिंवाचीं पानें कडु जरि होती परि परिणामीं,-
हितकर तैसी परुषा वाणी समही जाण निदानीं.’ १०

- ‘ असो जननि ! हें, ‘ सर्व बालकें प्रिय मज ’ ऐसें कांहीं,
वदलिस जें तूं यथार्थता मज पटे न त्याची पाहीं. ११
- ‘ तव कविवाळ सगळीं प्रिय तुज कसें मानुं मी माते !
भ्रमवी वाणी तव ही स्मरतां पहिल्या संवादातें. १२
- ‘ त्या संवादीं चार कवींचीं गौरवपूर्वक नांवें,
घेतलींस तूं डोलत डोलत वद तें केवि रुचावें ? १३
- ‘ तदितर रुचती मुळीं न तुज, हें कां नच मानावें गे !
संशयतरु हा मनीं मूळ घे काढी तरि तो वेगें ! १४
- ‘ सर्वश्रुत कविसिंह तुझा तो तसेचि दुसरे कोणी,
कोणा चढले फणिसम येती मजवरि फूत्कारोनी. १५
- ‘ तो कविभूषण, तो कविकुंजर, तो कविमौक्तिक किंवा,
विसरलीस तूं कशी अशां या काव्यहृदराजीवां ? १६
- ‘ बाण, बेहरे, विद्याधर कवि, मधुकर, मार्गण, भृंग,
राजहंसकवि, चक्रवाक जे काव्यानंदीं दंग, १७
- ‘ बालकृष्ण कवि, उमारमण कवि, भाषाचित्रमयूर,
दडकर, हडकर, चित्रे, पित्रे, काव्यरणीं जे शूर, १८
- ‘ काव्योद्यानीं गुंगे ‘ वी ’ कवि, रंगे मंजूबाळ,
काव्ये गाउनि रसिकांचा जे नित्य पुरविती आळ, १९
- ‘ काव्यजान्हवी बुलिंदलांच्छन वसंत, वामन, कुंट्रे,
नागेशादिक कवि ज्यांपुढती बुद्धि तुझीही कुंठे ! २०
- ‘ तेवि मोगरे, कीर्तिकरद्वय, वृद्ध सच्चिदानंद,
साधुदास, ते दासगणू जे साक्षाद्रसिकानंद, २१
- ‘ सत्कविशेखर शशिशेखर ते लोंढे कवि भांडारे,
विसरलीस हीं कशीं अशीं निज कवितामणिभांडारें, २२
- ‘ ज्ञानवृद्ध कवि गहाजनी ते रसिकवर्य आगाशे,
रसभरिता यत्कविता बघतां कुतुकभरें ‘ आ ’ वासे, २३

- ‘ कविटेकाडे, सहस्रबुद्धे, गुर्जर, सीताकांत,
विसरलीस हे ! कसै न हो मन विस्मित दुःखाकांत ? २४
- ‘ तशी धुरंधर कवयित्री ती सुमंतकांता गंगा,
काव्यां जीच्या साक्षात् वाहे रसेश्वरी श्रीगंगा ! २५
- ‘ कविक्रुषिवृंदीं अरुन्धतीसम चमके ती श्रीलक्ष्मी,
रसिकांचीही नयनें दिपवी जीची कवितालक्ष्मी. २६
- ‘ रसिक गोपिकातनया, गिरिजा, उमा, शारदा, सिंधू,
विसरलीस तू ! तुला तयें वद नये नये का निंदूं ? २७
- ‘ कविविद्याधरसदनविभूषा सरस्वती ती साध्वी,
रसपटु रसना कधीं न विसरे यन्नव कविता माध्वी. २८
- ‘ असो. अशीं हीं कविकवयित्री कशीं न तुजला माते !
आठवलीं त्या भाषणसमयीं सांग सांग तें मातें.’ २९
- ‘ कसल्या शंका ? काय कल्पना ? अघटित सारें कांहीं,
व्यवहारीं कधिं गणितश्रेढी उपयोगाची नाही. ३०
- ‘ तुझ्याच ठायीं प्रत्यंतर घे दूर नको रे ! जाया,
अपत्यवृंदीं ‘ वनमाले ’ वरि कां तव इतुकी माया ? ३१
- ‘ म्हणुनि म्हणूं का इतर अपत्ये अप्रिय तुजला सारीं ?
छे ! छे ! क्षम नच कृति ही बघतां सारासारविचारीं. ३२
- करपादादिक अंगें हीं जरि एका तनुचीं सारीं,
डावें उजवें नैसर्गिक हा भेद त्यांमाझारीं. ३३
- ‘ सव्यांगा का म्हणोनि कोणी रक्षी अधिक जपोनी,
अपसव्यांगा हीन गणोनी उबगुनि उन्मेखोनी ? ३४
- ‘ एकाचि मांलिक एकोद्यानीं नानाविध तरु लांबी,
त्यांतुनि कांहींवरीच परि तो बहुत कृपा कां दावी ? ३५
- ‘ तदितर तरु का अप्रिय म्हणुनीं साक्षेपें तो पोषी,
स्कंधीं शीर्षीं जल वाहोनी दुःखें अगणित सोशी ? ३६

- ‘ अनंत गगनीं लसती तेजें अनंत बघ हे तारे,
भक्ति विशेषा कांहिंचवरि तो ईश दाखवी कां रे ? ३७
- ‘ शुक्रादितुके तेजस्वी हे नसती सारे गोल,
काय असावें कारण याचें शोध अंतरीं खोल. ३८
- ‘ इतुक्यावरुनी कसें म्हणावें कीं तो श्रीजगदात्मा,
कविवांचोनी इतरांवरतीं अल्पहि न करी प्रेमा ? ३९
- ‘ वृक्षवल्लिका सुतदुहितांसम असती नगराजाच्या,
तरी तयां तो कसा वागवी भेदानें प्रेमाच्या. ४०
- ‘ कांहींना निजशिरीं, कांहींना धरितो अपुल्या हातीं,
स्कंधीं खेळवि कुणास तुडवी कवणा चरणाघातीं. ४१
- ‘ यावरुनी का नगशीर्षीं जो तरुण कांहीं राहे,
तोच तया प्रिय कवण सज्ज वा ! होइल मानाया हें ? ४२
- ‘ समान सारीं जरी भूषणें असती प्रिय युवतींना,
एका कालीं एका ठायीं तरि त्या कधिं लेती ना. ४३
- ‘ कोर राखडी शिरीं विराजे, कंठीं तन्मणि साजे,
कर्णीं बुगड्या करीं गोठ ते नूपुर चरणीं वाजे. ४४
- ‘ नथ नाकीं ती कटीं मेखला करीं मुद्रिका साजे,
कपालपटलीं बिंदिविजवरा कंठीं साज विराजे. ४५
- ‘ तन्मणिनूपुर बिंदिविजवरा थांहुनि कोरचि मात्र,
होइ काय वा ! सर्व भूषणीं रमणीप्रेमा पात्र ? ४६
- ‘ सायंहालीं अंगावरच्या जैशा सान्या भूषा,
उतरुनि करिती एका जागीं भरिती निजमंजूषा, ४७
- ‘ त्याचपरी मी मम बाळांशीं सदा सर्वदा वागें,
कठोर दिसल्यें जरी प्रसंगीं हृदय सांद्र अनुरागें. ४८
- ‘ सर्वांगीं तीं खेळति माझ्या कांहीं चढती शीर्षीं,
कांहीं स्कंधीं कांहीं विलगती घट्ट घट्ट हृदयाशीं. ४९

- ‘ लोलकंबती कांहीं हातां कांहीं कटिं वेंघोनी,
चढती प्रेमें हृदयावरतीं केश करीं कवळोनी. ५०
- ‘ कांहींसंगें मीच खेळत्ये हातीं त्यांस धरोनी,
‘ गाड्या गाड्या भिंगोऱ्या ’ हें प्रेमें हसविं वदोनी. ५१
- ‘ खेळ असे हे खेळाय़ा जीं अक्षम दुबळीं कोणी,
किरकिर पिरपिर करीत बसती मागें तीं कुरठोनी ! ५२
- ‘ स्वयें खेळवे न पाहवेही शक्ति न लेश जयांना,
शस्त्र तयां करिं गालिदान हें करिती नित्य तनाना. ५३
- ‘ शक्ति न देहीं, ओज न शब्दीं बाळा ! तेच चिडोनी,
हेवा मत्सर परस्परांचा करिती नित्य कुढोनी. ५४
- ‘ मजविषयीं तरि कुठे तयांच्या चित्तीं आदर वागे,
बंधुप्रेमा लेश न ठावा सदैव जळती रागें. ५५
- ‘ धरिती मजला किती धारकीं भलभलतें बोलोनी,
दूषविती मज परोपरींनीं दावूं काय वदोनी ! ५६
- ‘ पक्षपात मी करित्ये म्हणती सांगूं काय कपाळ !
अविचारानें वर्तन करुनी छळिती सांजसकाळ. ५७
- ‘ नवल न वाटे मजला याचें जातीचे जे क्षीण,
कपटनिपुण निष्करण तसे ते चित्ताचेही दीन. ५८
- ‘ असो; कांहिं जरि झालें केलें तरि तीं माझीं वालें,
कैशीं व्हावित अप्रिय वद जरि करिती वेडे चाले ? ५९
- ‘ याहुनीहि जरि अर्वाच्यतरा केल्या खोड्या त्यांहीं,
तरि तीं व्हावित अप्रिय कैशीं जर मी जननी, पाहीं. ६०
- ‘ मधुर शर्करा पुढें करोनी जेवीं जननी पाजी,
कडू औषधें गदार्त बाला तेविं रीति ही माझी. ६१
- ‘ अपराधास्तव रागें भरुनी पुन्हा जवळ घेणारी,
प्रेमळ माता संकलांची मी पाहीं सूक्ष्म विचारों. ६२

- ‘ पुन्हा सांगत्यें मातृहृदय जें मातृहृदय तें, त्याची,
मातेवांचुनि इतरा कोणा न हो कल्पना साची. ६३
- ‘ दुजें असें कीं संवादाच्या ओघानें जीं आलीं,
तींच घेतलीं कविनामें मीं निवड न कांहीं केली. ६४
- ‘ एकविधा जें सुमनें घेउनि माळी गुंफी हार,
करीं येत जें तेंचि सहज घे कुसुम न अधिक विचार. ६५
- ‘ कथाकीर्तनीं प्रसाद नामी करीं मिळे जो काय,
न भक्षितां तो बाळां देती रूढ जर्गी हा न्याय. ६६
- ‘ जवळ कोणि जो असेल समयीं वस्तु तथा ती देतो,
निवड न करितो निजबालास्तव गृही न अथवां नेतो. ६७
- ‘ पुनः पुनः मी म्हणुनि सांगत्यें यांत न दोषी कोणी,
समयासमयाचा हा गुण बा ! यथार्थ माझी वाणी. ’ ६८
- ‘ तरीहि जननी सुटे न मजला अद्यापी हें कोडें,
शंका माझी निवारुनी मज बोधीं वाडेंकोडें, ६९
- ‘ जुन्या कवींना प्रशंसिसी कां ओढुनि त्यांची शील,
परुषभाषणीं निंदिसि कां वद आधुनिकांचें शील ? ७०
- ‘ जेव्हां तेव्हां ज्ञानोवाच्या काव्ययशाचे गे ! तूं,
गोडगोडसे गासि गोडवे कळे न यांतिल हेतू. ७१
- ‘ कधिं एक्यांचे कधीं तुक्यांचे कधीं मुक्यांचे किंवा,
कवितावेणुध्वान काढुनी भुलविशि भोळ्या जीवां ! ७२
- ‘ मोरोबाचा कधिं दासाचा करुनि ‘ मोरया ’ तेवीं,
काव्यशंख तूं फुंकिसि परि तो कर्णी त्रासवि देवी ! ७३
- ‘ कधिं तात्यांची खंजिरि घेउनि कधीं तुणतुणें किंवा,
थाप डफावरि जोरें देशी चकविसि भोळ्या जीवां ! ७४

१ श्रीएकनाथ, २ श्रीतुकाराम, ३ मुक्तेश्वर, [हे लहानपणीं मुके होते परंतु पुढें त्यास श्रीएकनाथांच्या कृपेनें वाचा आली.]

- ‘असे आणखी किती राहिले ज्यांचीं नांवें माते !
घेतां, विसरसि आधुनिकीं तूं दृक्पात करायार्ते. ७५
- ‘ज्ञानेशाहुनि थोर थोर गे ! संप्रति किति कविरत्नें,
आधुनिकीं तुज दिसतीलहि जरि पाहशील त्यां यत्नें. ७६
- ‘कव्यग्रेसर नारायण तो काय वाटला ऊन,
ज्ञानोवाहुनि तुला जननि गे ! रसज्ञ गमसी तूं न ! ७७
- ‘खिस्तायन नव काव्य मनोहर संप्रति लिहिलें त्यानें,
लटकी ज्ञानेश्वरी त्यापुढें फुगसि वृथा अभिमानें ! ७८
- ‘वदे न मी हें स्वयें परी गे ! अशी गर्जना झाली,
कळे न अझुनी जननि ! कशी ती तुझ्या न कर्णी आली !’
तोंचि शारदा उभय करांनीं कर्ण झांकुनी दोन्ही,
कांपत कांपत डोळे झांकी ‘अगई’ उच्चारोनी, ८०
- ‘हाय ! हाय ! मी काय ऐक्यें काय परिसित्यें मी हें,
अनंततनया ! तुझीच का रे ! निरंकुशा वाणी हे ? ८१
- ‘तप्ततैलशी कर्णी शिरतां विषमथ तव ही वाणी,
हृदयबंध हे तुटुनि तनूचें झालें पाणी पाणी ! ८२
- ‘काय वदूं मी न कळे आतां हृदय जाहलें शीर्ण,
नृत्य जाहलें अंधापुढतीं बधिरापुढतीं गान. ८३
- ‘जीव न राहे म्हणोनि केवळ तव शंकेचें आतां,
समाधान मी करित्यें कष्टें कारण मी तव माता. ८४
- ‘श्रीज्ञानेश्वर नाथादिक या पूर्व कवींशीं साम्य,
आधुनिकांचें खुळ्या ! कलिपशी आज न परि तें क्षम्य. ८५
- ‘एरंडद्रुम कधिं इक्षूची काय सरसता पावे ?
धोहोळानें सिंधूचें वद केवीं साम्य करावें ? ८६
- ‘प्रावृज्जन्या जरी कौदरी कितीहि मोठी झाली,
येइल समता कदलीची का तिजला तरि कधिं काली ? ८७

- ‘न गणीं तुलना गौण कधीं मी दृष्टि परी बा ! त्यास,—
रसज्ञ लागे, नसे तरी ती पात्रचि उपहासास. ८८
- ‘द्राक्ष रुचिर तें, आम्र मधुर तो, रंभाफलही गोड,
परि एकाची काय मधुरता दुजास देई जोड ? ८९
- ‘या न्यायानें नारायणकृति मी न मानित्यें हीन,
परि ती तुळणें ज्ञानेश्वरिशीं बापा ! क्षम्य कधीं न, ९०
- ‘नितांत यद्वाक् सुखें रंगली संतत गात अनंत,
ते नाथादिक कविच न केवळ होते संत महंत. ९१
- ‘प्राचीनार्वाचीनकविगणीं हाच भेद जो स्थूल,
भक्तिबलें ते रामीं रतले तुम्हांस पडली भूल ! ९२
- ‘दुर्जय मन ते स्वांकित करुनी पहा जाहले स्वामी,
मायामोहित तुम्ही होउनी झालां मनोऽनुगामी ! ९३
- ‘कविता म्हणजे वागवडंबर असें नसावें व्रीद,
वृत्तीमध्ये काव्य कवीचें नित्य असावें सिद्ध. ९४
- ‘काव्य न तें कीं ज्यांत दिसे बा ! केवल शाब्दिक पूर,
अनुभूतीचा स्फुलिंग ज्यांत न परि दंभाचा धूर, ९५
- ‘कीं वणिकाचें दुकान चित्रां भरलें मालांनीं हें,
परंतु लोचनसुखापरौतें काय त्यांत रे ! लाहे ? ९६
- ‘रंगित कागद कापुनि त्यांचें सुंदर उपवन केलें,
फुलें फलें परि येति न हातां श्रम न वृथा का गेले ? ९७
- ‘काव्य न केवल साधी वाणी परि तें चिद्ब्रह्माचें,
आद्य तेंसें बा ! अंतिम साधन मोल न होई त्याचें. ९८
- ‘कविजीवात्म्या तेविं परांच्या जें न रंगवी रामीं,
काव्य कशाचें वाणी कैची लपनच्छंदोगामी. ९९
- ‘स्वजीव निद्रित ज्यांचे त्यांनीं जागृत केविं करावें,
अन्यातें वद, अंधासंगें अंधें कूपिं पडावें ! २००

- ‘मदिरापानें मत्त मद्यपी बैसुनि मदिरागारीं,
जरी निषेधी मद्यपान तें घेई कोण विचारिं? १
- ‘विषयकर्दमीं स्वयें लोळतां आत्मानात्मविचार,
अन्या शिकवी लाभ कोणता होई? वद रे! सार. २
- ‘कवि कविता कविशील म्हणोनी काव्य त्रिपुटी आहे,
दिसे न जरि ती काव्यामार्जी काव्य साच तें नोहे. ३
- ‘प्रत्यकांनै आत्मचरित्रा यास्तव नित निरखावें,
निजवाणीचें विंव वतनीं दिसे न कीं शोधावें. ४
- ‘जुन्यांतही या कसा उतरले केवळ पांच दहा कीं,
देवत्वा ते पात्र म्हणोनी असती झाले लोकीं. ५
- ‘पेशा, यास्तव, सत्कविरत्नां काव्यनिधानां ठेवा,-
दृष्टीपुढती, भिलवा यत्नै काव्ययशाचा ठेवा. ६
- ‘छद्मी वचनै मुधा ओकुनी कदा न निंदा त्यांस,
पतंग घे जर झडप दिव्यावर पावे कोण विनाश? ७
- ‘तुला न तत्कृति मात्सर्यानें त्यांत न शेवट गोड,
कितीहि दर्दुर फुगला तरि का करी वृषाची जोड? ८
- ‘विश्वासानें, दृढभावानें, अभ्यासें, उत्साहें,
त्यांसम व्हाया यत्न करा परि अशी त्यजा कुत्सा हे. ९
- ‘केवल शब्द न गुंफा म्हणुनी आत्मवंचना त्यांत,
वद स्ववंचक पररक्षापर कधिं तरि का होतात? १०
- ‘शाब्दिक त्यांच्या अनुकरणातें करितां इतुला मान,
होतां परि वा! स्वयें तेच मग काय सुखाला वाण! ११
- ‘केवल सुंदर शब्द जुळी जो तो नच कवि वा! होतो,
इंद्रजाल जो करुनि दावी ईश! वदे का हो तो! १२
- ‘असे काय कवि जन साधारण? अनल्प कव्यधिकार,
सद्बुद्धीचा वैरागर तो साक्षान्मोक्षागार! १३

‘कवि हा आश्रय निजधर्माचा सचिवाचि जगदीशाचा,
वैराग्याचा सागर वैसा निस्पृहतेचा सांचा ! १४

‘कवि नीतीचा मंदरगिरि हा सन्मार्गाचा गाभा,
कल्पकतेचा कल्पवृक्ष हा साक्षात्तेजःशोभा १५

‘कवि शब्दाचा रत्नाकर हा भाषाशास्त्र जिवंत,
सकल रसांचा कवि प्रणेता राष्ट्राधार नितांत ! १६

‘सुनिश्चयाचें सिंहासन कवि सौजन्याची मूर्ती,
वसुंधरेचा अलंकार हा ध्यानाची संपूर्ती ! १७

‘पुनः पुनः मी म्हणूनि कथित्यें गणा न परि तःखेद,
तनुवाङ्मनसा एक सदा व्हा करुनी भेद अभेद. १८

‘कुलशीलाच्या निजधर्माच्या अनुरोधानें वागा,
सामान्यांना दोष म्हणाया अल्प न द्यावी जागा. १९

‘विगुण जरी निजधर्मचि बरवा चांग न परि अन्याचा,
मरणें श्रेयस्कर स्वधर्मी भयद धर्म दुसऱ्याचा. २०

‘मत्सर पोटी, प्रेमा ओठी, तिजें वर्तनीं कांहीं,
जगदुपदेष्ट्या कविवर्यांना भूषण हें न कदाही. २१

‘अंतर निर्मळ, रसाल वाणी, प्रेमळवृत्ति विशेष,
अशा लक्षणीं युक्त कवीला साह्य सदा परमेश. २२

‘विश्वकुटुंबी वृत्ति असावी परी न मायावी ते,
धरा ध्यानि हें तत्व निरंतर ‘माया माया वीते.’ २३

‘प्रेम ! प्रेम ! प्रेम ! असा हा करा न केवल टाहो,
वृत्तीमध्ये परी त्याचें आस्तिक्याचि दावा हो ! २४

‘आचरितो जें श्रेष्ठ पुरुष कीं आचरती जन तेंच,
मानी तो जें प्रमाण त्यातें अनुसरती ते साच. २५

‘ऐकुनि तुमची मधुरा वाणी तेवीं त्वत्संदेश,
सोत्सुक नयनें मनें तुम्हांला जनता निरखि विशेष. २६

- ‘यार्त्किचित जरि तुम्हांत दिसला दोष तरी हो त्यांस,
व्हाल सर्वदा तुम्ही तयांच्या पात्रांचि उपहासास.’ २७
- ‘कसें असावे काव्य मनोहर सांगं एवढें मातें,
कीं ज्यामाजीं वृत्ति रंगुनी तन्मय होसी मातें!’ २८
- ‘रे मतिमंदा ! काय मांडिले कळे न तूं हें आजी,
अनाहूत मी आल्यें, करिसी विडंबना कां माझी? २९
- ‘मी अथुवा जे मद्रूपी मम भक्तराज निःसीम,
काव्यलक्षणे स्वये न बांधूं अमुचें नच तें काम. ३०
- ‘अनन्य सुव्रत मद्भक्तांच्या अनुपम काव्याधारें,
साहित्याचे रूढ नियम हे तुम्हीं निर्मिले सारे. ३१
- ‘देहोत्पत्तीपूर्वि न झाले अलंकार वा ! जेवीं,
भाषेपूर्वी भाषाशास्त्रें नसति निर्मिलीं तेवीं ३२
- ‘स्वतःस्फूर्तिचे सुव्रत कवि जे अपूर्व तेजोराशी,
भाषाशास्त्रें स्वये तयांच्या येती चरणापारीं ! ३३
- ‘स्वतःसिद्ध तो कवीश जें जें वदेल त्याला त्याला,
काव्याचें ये स्वरूप त्याच्या तुला न काव्ययशाला. ३४
- ‘क्रौंचवधोद्यत वधतां व्याधा वाल्मीकाननि आले,
शब्द चार जे सहजोद्वारे आदिकाव्य तें झालें. ३५
- ‘वेडा तुकया समयीं समयीं वदला शब्द अभंग,
सर्वेचि झाले काव्यरूप ते ज्यांची कीर्ति अभंग. ३६
- ‘आचार्यांचा कोप हराया फंदींनीं जी केली,
फटके उडवित संध्या ती कीं काव्य होउनी ठेली. ३७
- ‘केशवकरणी अघटित लीला’ हें तें संध्या-पद्य,
लावण्यवती म्हणुनि लावणी मीक्षद् मार्मिक हृद्य. ३८
- ‘जात्यावरच्या जनिच्या ओव्या काव्यरूप वा ! झाल्या,-
सहज, न त्यांतें परिश्रमें वा ! काव्यरूप कुणि केल्या. ३९

‘अधीत करुनी साहित्यादिक शास्त्रें आधीं, केलीं, या कविरत्नीं निज काव्यें मग कोण वदे या वेळीं !	४०
‘वदत्ये यास्तव काव्यलक्षणें मला न कांहीं ठावीं, ज्याचीं त्यानें यथार्थचीपरि व्याख्या ग्रथन करावी.	४१
‘इतुक्यानें तव जरी न होई समाधान चित्ताचें, दासें केलें लक्षण मजला प्रिय जें काव्य तयाचें.	४२
‘समर्थशब्दिच तुला सांगत्यें परी पटे तें केवीं, कलियुगकोविद काव्योद्धारक कवींस भय मन सेवी.	४३
‘अशा लक्षणीं युक्त अशा त्या सुंदर काव्यारत्नीं, रमै न केवळ मीच परी वा ! तोही विश्वस्वामी.	४४
‘बहुविध नव नव विषयरूपि रे ! पुष्पद्रुम ज्यामार्जीं, विचारसुंदर पुष्पें फुललीं सदैव जेथें तार्जीं.	४५
‘शब्दमंडपीं अलंकृतीच्या मोहक वेली चढल्या, अर्थमरंदें चेतोहारी कैशा बघ रसरसल्या.	४६
‘भक्तिरसाची अखंड वाहे शुष्करणी रे ! ज्यांत, सद्भावार्ची सुंदर कमलें अगणित फुललीं आंत.	४७
‘कविरायांचे मनोभ्रमर हे त्यांच्यांतूनि निघोनी, आत्मानंदें उपवनिं फिरती गुंजारविं गुंफोनी.	४८

१ ‘जेणें घडे भगवद्भक्ती ॥ जेणे घडे विरक्ती,
ऐशिया कवित्वाची युक्ती ॥ आधीं वाढवावी ॥ १

× × × ×

मृदुमंजुल कोमल ॥ भव्य अद्भुत विशाल ॥
गौल्य माधुर्य रसाल ॥ भक्तिरसै ॥ २

× × × ×

कामिक रसिक शृंगारिक ॥ वीर हास्य प्रास्ताविक ॥
कौतुक विनोद अनेक ॥ या नांव धीटपाठ ॥ ३